

ČIČAJ, VILIAM – BERNHARD, JAN ANDREA:
ORBIS HELVETICORUM. DAS SCHWEIZER BUCH
UND SEINE MITTELEUROPÄISCHE WELT.
HISTORICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED,
BRATISLAVA 2011.

Veronika Chmelařová

Knižní historie raného novověku, spjatá rozhodujícím způsobem s vynálezem knihtisku, představuje tematicky obsáhlou a interpretačně bohatou oblast historiografického výzkumu. Studium konkrétních tisků, osobností tiskařů, autorů i jejich čtenářů a knihovních sbírek přináší nejen informace o specifickém a jinak stěží zachytitelném světě dobového myšlení a kultury v různých vrstvách raně novověké společnosti, ale pomáhá zároveň odkrýt v mnohdy nových souvislostech politické, ekonomické i náboženské pozadí vzniku, šíření a samotného významu knižního fenoménu. Všechny těchto sfér se dotýká také kolektivní monografie *Orbis Helveticorum. Das Schweizer Buch und seine mitteleuropäische Welt* z pera předních evropských odborníků knižních dějin.

Publikace je výsledkem mezinárodní spolupráce několika vědeckých historických institucí v rámci výzkumného projektu *Die Schweiz als geistiges und kulturelles Zentrum Mitteleuropas in der frühen Neuzeit*. Jak napovídá samotný název, stojí ve středu jeho pozornosti dnešní Švýcarsko, jež v kontextu výzkumu střední Evropy přitahovalo systematický badatelský zájem spíše minimálně. Roli duchovního a kulturního centra, kterou tato oblast v raně novověkém období sehrávala, demonstrovala skrze médium knihy první projektová vlašťovka, kterou se stala konference *Orbis Helveticorum – Das Schweizer Buch in Mitteleuropa* konaná 24.–26. dubna 2007 na zámku Smolenice v západním Slovensku. Příspěvky více než 30 badatelů z Polska, Slovenska, Švýcarska, Čech a Maďarska utvořily základ předkládané monografie, která představuje rozsáhlý a rozmanitý obraz (knižní) kultury ve střední Evropě.

Jeho kontury jsou pestré, stejně jako tematický záběr příspěvků. Ty jsou rozděleny do tří námětově příbuzných celků, z nichž první, jenž náleží k interpretaci nejrozmanitějším, se zaměřuje na Švýcarsko jako „epicentrum“ evropského knihtiskařství. Přibližuje dění ve stěžejních tiskařských centrech v čele s Basilejí a přeměněním do východní Evropy rekonstruuje cesty, jaký-

mi se švýcarská knižní produkce šířila po Evropě. Vedle trhu s knihami tak odkrývá více ze života dobových studentů, lékařů i humanistických intelektuálů, čímž zároveň charakterizuje význam knih (a Švýcarska) v procesech, jež hýbaly dobovou společností, především v souvislostech reformačního dění. Specializované studie, soustřeďující se na konkrétní osobnosti tiskařského i reformačního světa, doplňují práce cenné z metodologického hlediska, jež obohacují mnohohrstevnatou problematiku knižních dějin o nové otázky i badatelské přístupy.

O pohled z geograficky i badatelsky „druhé strany“ usiluje další z tematických oddílů, jenž prostřednictvím švýcarské knihy (*Helvetica*) charakterizuje středoevropské prostředí a kulturu. Studie, z nichž mnohé využívají statistických metod výzkumu, se snaží na základě dochovaných tisků švýcarské provenience přiblížit zdejší vnímání konfesijní problematiky, stejně jako recepci humanistických i osvícenských myšlenek. Studována jsou nejen díla teologická či filozofická, ale rovněž práce lékařské či hudebního charakteru, a to jak ve šlechtickém, tak v měšťanském prostředí, čímž kulturní charakteristika nabývá všeobjímajících rozměrů. Skrze střední Evropu (zejména prostředí zemí Koruny české a Uher) je však stále primárně demonstrován význam, jež mělo pro rozvoj, formování a šíření evropské kultury a vzdělanosti Švýcarsko.

Poslední z oddílů opouští „teorii“ a je de facto výběrovým přehledem významných knihovních sbírek, v nichž se dochovaly švýcarské tisky. Na jedné straně nabízí soubor studií katalogy, jež pomáhají vytvořit si detailnější představu o obsahu dobových knihoven, na straně druhé touto cestou odkrývají pozadí sbírkotvorné činnosti dobových humanistů, šlechticů i vzdělávacích institucí, z nichž některé sledují až do 19. století. Praktické hledisko obohacují o tematickou i jazykovou analýzu, již poukazují na význam tištěné produkce pro formování národních jazyků.

Společnými jmenovateli všech tří, zdánlivě diferencovaných tematických celků, jsou Švýcarsko, střední Evropa a kniha jako stěžejní médium raného novověku, což z kolektivní monografie *Orbis Helveticorum. Das Schweizer Buch und seine mitteleuropäische Welt* činí pestrý, avšak stále kompaktní celek. V předmluvě k ní hlavní editoři (Viliam Čičaj s Janem Andreaou Bernhardem) vyslovili naději, že se předkládaný soubor příspěvků stane povzbuzením pro další práci spjatou s výše zmiňovaným projektem a švýcarským kulturním prostorem. Na nutnost dalšího výzkumu však poukazuje samotná monografie, která svým tematickým i interpretačním potenciálem dokázala, že jde o badatelsky atraktivní a plodnou oblast výzkumu, jehož výsledky podstatným způsobem obohacují také středoevropskou historiografii.

Představuje rozsáhlý, tematicky i metodologicky rozmanitý soubor nejnovějších poznatků o raně novověkém Švýcarsku a střední Evropě, jejichž komunikačním prostředníkem se stala kniha, a podstatným způsobem tak přispívá k současnému bádání o (nejen) knižní kultuře raného novověku. Zároveň však nabízí řadu podnětů a inspirací, zejména v kontextu výzkumu stále spíše opomíjeného 18. století, které by mohly obohatit také výzkum budoucí.

Mgr. Veronika Chmelařová
Katedra historie
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
771 80 Olomouc